

РОЗДІЛ 7

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 347.23:342.78](477:470)

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-5/62>

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ВИЛУЧЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ВЛАСНОСТІ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

ADMINISTRATIVE AND LEGAL MECHANISMS FOR THE SEIZURE OF OBJECTS OF RIGHT IN THE PROPERTY OF THE RUSSIAN FEDERATION UNDER MARTIAL LAW IN UKRAINE

Ададуров А.В., аспірант кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

У статті розглянуто особливості та проблеми адміністративно-правових механізмів вилучення об'єктів права власності російської федерації в умовах воєнного стану в Україні.

Так як на сьогоднішній день, сучасні науковці взагалі не приділяють уваги питанню проблемі адміністративно-правового механізму вилучення об'єктів права власності російської федерації в умовах воєнного стану в Україні, на основі рішень Європейського суду з прав людини та рішень Вищого антикорупційного суду, зроблено спробу сформулювати основні критерії які необхідні для застосування адміністративно-правового механізму вилучення об'єктів права власності російської федерації.

Акцентовано увагу на нормативно правових актах у сфері адміністративного судочинства які регулюють порядок вилучення об'єктів права власності російської федерації, а саме: «Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод» та протоколи до неї, Закон України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності санкцій, пов'язаних з активами окремих осіб», «Кодекс адміністративного судочинства України», Закону України «Про судоустрій і статус судів».

Проблемні аспекти даного питання полягають у тому, що на сьогоднішній день законодавство України у даній сфері є стрімко розвиваючим та не усталеним. Навіть на сьогоднішній день, у адміністративно-правовий механізм вилучення об'єктів права власності російської федерації в умовах воєнного стану в Україні, Верховною Радою України планується внесення змін. Означеними змінами плануються, захистити право власності громадян України, під час вилучення об'єктів права власності російської федерації. Що є дуже доречним, оскільки безпідставне втручання держави у право власності Українців, є порушенням «Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» та протоколів до неї.

Слід відмітити той факт, що держава України взяла не себе позитивні зобов'язання, щодо захисту права власності громадян України ратифікувавши 17.07.1997 року «Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод» та протоколи до неї. Отже застосовуючи адміністративно-правовий механізм вилучення об'єктів права власності російської федерації в умовах воєнного стану в Україні, держава Україна повинна та зобов'язана забезпечити захист права власності громадян України, та щоб втручання у права власності громадян України було пропорційним, та мало легітимну мету.

На сьогоднішній день, на законодавчому рівні відсутній механізм захисту право власності громадян України, при застосуванні адміністративно-правового механізму вилучення об'єктів права власності російської федерації в умовах воєнного стану в Україні, проте він прямо передбачений Конституцією України яка містить норми прямої дії, та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод та протоколи до неї, які мають вищу юридичну силу, ніж інші нормативно правові акти.

Таким чином, на сьогоднішній день існує правова проблема, щодо захисту права власності громадян України, при застосуванні адміністративно-правового механізму вилучення об'єктів права власності російської федерації в умовах воєнного стану в Україні. Означена проблема підлягає терміновому вирішенню на законодавчому рівні. Щоб громадяни України на законодавчому рівні були захищені, від неправомірного, незаконного, та противоправного втручання у права власності при застосуванні державою України адміністративно-правового механізму вилучення об'єктів права власності російської федерації в умовах воєнного стану в Україні.

Ключові слова: Україна, російська федерація, воєнний стан, право власності, захист, адміністративно-правовий механізм, громадяни України, втручання, захист права власності, ЄСПЛ, вилучення об'єктів права власності, пропорційність, втручання у право власності, легітимна мета, війна, санкції.

The article examines the peculiarities and problems of administrative and legal mechanisms for seizure of property rights of the Russian Federation under martial law in Ukraine.

Since today, modern scholars generally do not pay attention to the issue of the administrative and legal mechanism for the seizure of property rights of the Russian Federation under martial law in Ukraine, an attempt is made to formulate the main criteria necessary for the application of the administrative and legal mechanism for the seizure of property rights of the Russian Federation based on the decisions of the European Court of Human Rights and the decisions of the High Anti-Corruption Court.

The author focuses on the regulatory legal acts in the field of administrative proceedings which regulate the procedure for seizure of property rights of the Russian Federation, namely: "Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms" and its protocols, the Law of Ukraine "On the Basic Principles of Forcible Seizure in Ukraine of Property Rights of the Russian Federation and its Residents", the Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine to Improve the Effectiveness of Sanctions Related to Assets of Individuals", the Code of Administrative Procedure of Ukraine, the Law of Ukraine "On the Judicial System and Status of Courts".

The problematic aspects of this issue are that today the Ukrainian legislation in this area is rapidly evolving and not well established. Even today, the Verkhovna Rada of Ukraine is planning to amend the administrative and legal mechanism for the seizure of property of the Russian Federation under martial law in Ukraine. These amendments are intended to protect the property rights of Ukrainian citizens during the seizure of property owned by the Russian Federation. This is very relevant, since unjustified state interference in the property rights of Ukrainians is a violation of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and its protocols.

It should be noted that the state of Ukraine has undertaken positive obligations to protect the property rights of Ukrainian citizens by ratifying the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and its protocols on July 17, 1997. Therefore, by applying the administrative and legal mechanism of seizure of property rights of the Russian Federation under martial law in Ukraine, the state of Ukraine must and is obliged to ensure the protection of property rights of Ukrainian citizens, and that interference with the property rights of Ukrainian citizens is proportionate and has a legitimate purpose.

As of today, there is no mechanism at the legislative level to protect the property rights of Ukrainian citizens when applying the administrative and legal mechanism of seizure of property of the Russian Federation under martial law in Ukraine, but it is directly provided for by the Constitution of Ukraine, which contains directive norms, and the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and its protocols, which have higher legal force than other legal acts.

Thus, today there is a legal problem regarding the protection of property rights of Ukrainian citizens when applying the administrative and legal mechanism of seizure of property rights of the Russian Federation under martial law in Ukraine. This problem must be urgently resolved at the legislative level. To ensure that Ukrainian citizens are protected at the legislative level from unlawful, illegal, and unlawful interference with their property rights when the state of Ukraine applies the administrative and legal mechanism of seizure of property rights of the Russian Federation under martial law in Ukraine.

Key words: Ukraine, Russian Federation, martial law, property rights, protection, administrative and legal mechanism, citizens of Ukraine, interference, protection of property rights, ECHR, seizure of property rights, proportionality, interference with property rights, legitimate aim, war, sanctions.

Постановка проблеми. Адміністративно-правовий механізм вилучення об'єктів права власності російської федерації в умовах воєнного стану в Україні, став великим важелем, щодо протидії російської федерації на втручання в економіку України.

Означений механізм, є виправданим та відповідає сучасним реаліям у війні України проти російської федерації. Проте слід, не забувати, що іноді адміністративно-правовий механізм вилучення об'єктів права власності російської федерації в умовах воєнного стану в Україні може стосуватися громадян України, які прямо чи опосередковано володіють власністю в Україні.

Безпідставне та необґрунтоване застосування механізму вилучення об'єктів права власності російської федерації в умовах воєнного стану в Україні, щодо громадян України, може порушувати легітимну мету, та мати не пропорційне втручання у право власності, що є порушенням «Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод» та протоколів до неї. У зв'язку, з чим державі України у короткий час, необхідно закріпити на законодавчому рівні захист права власності громадян України. Щоб означений механізм не призводив, до необґрунтованого вилучення об'єктів права власності які прямо чи опосередковано володіють громадяни України. В іншому випадки, це призведе до чисельного звернення громадян України до Європейського суду з прав людини.

Стан дослідження. Проблеми захисту права власності досліджували наступні науковці, Б. С. Антімонов, Ю. Г. Басін, Ю. Л. Бошицький, Ю. Брумштейн, Е. П. Гаврилов, Я. Г. Гевіртц, О. М. Гейне, М. В. Гордон, М. Г. Діканський, Р. Дюма, В. О. Калятін, О. В. Макаров, О. М. Мельник, Н. М. Мироненко, О. А. Підпригора, О. О. Підпригора, М. А. Райгородський, О. Д. та інші. Проте слід відмітити той факт, що на сьогоднішній день відсутні наукові роботи які прямо досліджували питання адміністративно-правових механізмів вилучення об'єктів права власності російської федерації в умовах воєнного стану в Україні. Оскільки означений інститут є досить новий, оскільки фактично був створений після розпочатою 24.02.2022 року військової агресії Російської Федерації проти України.

У зв'язку з чим, дослідження з означеного питання потребують детального вивчення та глибокого аналізу сучасними науковцями, та правниками України. Оскільки означеним інститутом, внесенні істотні зміни, у втручання державою Україна у право власності громадян України. Означене проблема потребує ґрунтовного та змістовного подальшого дослідження.

Метою статті є дослідження та змістовний аналіз адміністративно-правових механізмів вилучення об'єктів права власності російської федерації в умовах воєнного стану в Україні. Аналіз та сучасне правозастосування адміністративно-правових механізмів вилучення об'єктів права власності російської федерації в умовах воєнного стану в Україні Вищим антикорупційним судом.

У зв'язку із повномасштабним вторгненням та військовою агресією російської федерації проти України, Указом Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року на всій території України введено воєнний стан. Воєнний стан неодноразово продовжувався і діє на сьогоднішній день [1].

Рішенням Верховної Ради України відповідно до Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 3314 «Визначення агресії» від 14 грудня 1974 року Російську Федерацію визнано державою-агресором та таку, що здійснює збройну агресію проти України [2].

Повномасштабне вторгнення та військова агресія російської федерації проти України, змусила законодавчу владу України прийняти ряд нормативно-правових актів такі як: Закон України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності санкцій, пов'язаних з активами окремих осіб».

Таким чином законодавча влада України запровадила адміністративно-правовий механізм вилучення об'єктів права власності російської федерації, який дозволяє Вищому антикорупційному суду стягувати активи фізичних або юридичних осіб які пов'язані з Російською Федерацією в дохід держави якими вони прямо чи опосередковано володіють у період дії воєнного стану в Україні у відповідності до пункту 1-1 частини 1 статті 4 та статті 5-1 Закону України «Про санкції» [3].

На мою думку, запровадження нового інституту в нашій державі який дозволяє стягувати активи фізичних або юридичних осіб які пов'язані з російською федерацією в дохід держави якими вони прямо чи опосередковано володіють у період дії воєнного стану в Україні є правильним рішенням. Означені зміни безумовно сприяють захисту національній безпеці України, її суверенітету та територіальній цілісності. Оскільки агресор позбувається будь-якої можливості впливати на економіку України. Такі кроки підтримується суспільством та міжнародними партнерами.

Я погоджуюсь з думкою Вищого антикорупційного суду, що для застосування інституту адміністративно-правового вилучення об'єктів права власності російської федерації необхідно, щоб існувало три критерії.

Перший критерій полягає у тому, щоб позивач – яким може бути тільки Міністерство юстиції України звернулось до Вищого антикорупційного суду із позовною заявою до відповідача (фізичної або юридичної особи) яка повинна володіти російськими активами, п. 11 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про санкції».

Другий критерій полягає у тому, щоб на відповідача було накладено санкцію у виді блокування активів за рішенням Ради національної безпеки та оборони України, прийнятим після набрання чинності Законом України N 2257-IX (абз. 2 п. 1 ст. 6 Закону України «Про санкції») [3].

Третій критерій полягає у тому, щоб були підстави для застосування санкції яка визначена у п. 11 ч. 1 ст. 4 ЗУ

«Про санкції» а саме стягнення в дохід держави активів, що належать фізичній або юридичній особі, а також активів, щодо яких така особа може прямо чи опосередковано (через інших фізичних або юридичних осіб) вчиняти дії, тожожні за змістом здійсненню права розпорядження ними. Для цього необхідно, означена санкція має винятковий характер та може бути застосована лише щодо фізичних та юридичних осіб, які своїми діями створили суттєву загрозу національній безпеці, суверенітету чи територіальній цілісності України (в тому числі шляхом збройної агресії чи терористичної діяльності) або значною мірою сприяли (в тому числі шляхом фінансування) вчиненню таких дій іншими особами, у тому числі до резидентів у розумінні Закону України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» п. 1 статті 51 Закону України «Про санкції».

Хоча я би, виділи, ще і четвертий критерій який полягає у тому, щоб Вищий антикорупційний суд у відповідності до ч. 3 ст. 20 КАС України, на підставі належних та допустимих доказів прийняв обґрунтоване рішення та застосував санкцію яка визначена пунктом 1-1 частини першої статті 4 Закону України «Про санкції» та стягнув в дохід держави активи з відповідача по справі [4].

На сьогоднішній день, судово практика з даної категорії справ означеного є динамічною та стрімко розвивається. Реєстр судових рішень налічує лише 47 рішень які прийняті Вищим антикорупційним судом.

На мою думку, застосування пункту 11 частини 1 статті 4 та статті 5-1 Закону України «Про санкції» не повинно призводити до неправового вилучення об'єктів права власності у громадян України заставодержателів та непідсанкційних власників активів. Або якщо таке вилучення відбувається, повинен бути розроблений справедливий механізм компенсації вартості вилучених об'єктів права власності особам які є непідсанкційними власниками активів. Проте на сьогоднішній день дане питання на законодавчому рівні не врегульоване.

У відповідності до усталеної практики Європейського суду з прав людини, це може трактуватися як грубе порушення права власності.

Європейський суд з прав людини в рішенні у справі «Іст-Вест Альянс Лімітед» проти України» (East/West Alliance Limited v. Ukraine), зазначив, що необхідність ініціювати судове провадження для повернення законно належного майна є свідченням порушення прав за ст. 1 Протоколу № 1 Європейської конвенції з прав людини [5].

У практиці Європейського суду з прав людини (зокрема, у справах «Спорронг і Льоннрот проти Швеції», «Джеймс та інші проти Сполученого Королівства», «Веренцов проти України», «Щокін проти України», «Серков проти України», «Колишній король Греції та інші проти Греції», «Булвес» АД проти Болгарії», «Трегубенко проти України») напрацьовані три критерії, які слід оцінювати для того, щоб зробити висновок, чи відповідає певний захід втручання у право власності принципу пропорційного і допустимого втручання, сумісного з гарантіями статті 1 Першого протоколу Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а саме: втручання має бути законним, відповідати суспільним інтересам та бути пропорційним переслідуванню цілям одночасно [6].

Якщо хоча б одного критерію із перелічених не було додержано, то Європейський суд з прав людини констатує порушення державою статті 1 Першого протоколу Конвенції про захист прав і основоположних свобод [6].

Критерій законності означає, що втручання держави у право власності особи повинно здійснюватися на підставі закону – нормативно-правового акта, що має бути доступним для заінтересованих осіб, чітким та передбачуваним у питаннях застосування та наслідків дії його норм.

Втручання держави в право власності особи є виправданим, якщо воно здійснюється з метою задоволення «суспільного», «публічного» інтересу, при визначенні якого Європейський суд з прав людини надає державам право користуватися «значною свободою (полем) розсуду». Втручання держави в право на мирне володіння майном може бути виправдане за наявності об'єктивної необхідності у формі суспільного, публічного, загального інтересу, який може включати інтерес держави, окремих регіонів, громад чи сфер людської діяльності.

Принцип «пропорційності» передбачає, що втручання в право власності, навіть якщо воно здійснюється згідно з національним законодавством і в інтересах суспільства, буде розглядатися як порушення статті 1 Першого протоколу, якщо не було дотримано справедливої рівноваги (балансу) між інтересами держави (суспільства), пов'язаними з втручанням, та інтересами особи, яка так чи інакше страждає від втручання. «Справедлива рівновага» передбачає наявність розумного співвідношення (обґрунтованої пропорційності) між метою, що передбачається для досягнення та засобами, які використовуються. Необхідний баланс не буде дотриманий, якщо особа несе «Індивідуальний і надмірний тягар».

Одним із елементів дотримання принципу «пропорційності» при втручання в право особи на мирне володіння майном є надання їй справедливої та обґрунтованої компенсації [6].

Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях у справах, пов'язаних із застосуванням санкційних обмежень, звертає увагу на необхідність судів держав-відповідачів проводити достатньо ретельне вивчення підстав застосування санкцій для уникнення будьякого свавілля (рішення від 21 червня 2016 року у справі «Al Dulimi and Montana Management Inc. проти Швейцарії», скарга № 5809/08) [7].

Станом на сьогоднішній день, до Верховної Ради України внесений законопроект № 11195 від 22.04.2024 Народним депутатом України Арахамією Давидом Георгійовичем «Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо механізму захисту права власності третіх осіб» [8].

Вищезазначений законопроект передбачає наступні зміни:

1) стягнення на підставі і в порядку, встановлених цим Законом, акцій (часток) або інших цінних паперів, які належать юридичній особі (прямому власнику), в структурі власності якої опосередковано є підсанкційна особа, а також непідсанкційні особи;

2) визначення кількості відсотків в структурі власності юридичної особи, що прямо чи опосередковано належить відповідно підсанкційній особі та іншим непідсанкційним особам;

3) переведення обліку часток товариства з обмеженою відповідальністю або товариства з додатковою відповідальністю, частки якого стягуються, в облікову систему часток товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю, що ведеться Центральним депозитарієм цінних паперів (у разі необхідності);

4) відкриття рахунків умовного зберігання (ескроу) в цінних паперах та/або рахунків умовного зберігання (ескроу) часток товариства та зарахування на них прав на цінні папери та/або часток у кількості, відповідно до визначеного відсотка, що належить непідсанкційним особам;

5) забезпечення інформування непідсанкційних осіб про необхідність здійснення ними дій для оформлення набуття права власності на цінні папери та/або частки;

6) за зверненням непідсанкційних осіб (або їх уповноважених осіб) здійснення переказу прав на цінні папери та/або часток, з рахунків ескроу, на власні рахунки таких непідсанкційних осіб;

7) якщо протягом 5 років від дня зарахування прав на цінні папери та/або часток на рахунки ескроу непідсанкційні особи не здійснили дій для оформлення набуття права власності на цінні папери та/або частки, вважається, що такі непідсанкційні особи відмовились від права власності на такі цінні папери та/або частки.

Цінні папери та/або частки, від права власності на які зазначені особи відмовились, повертаються Фонду державного майна України установою, в якій був відкритий рахунок ескроу, як актив, який переходить у власність держави [9].

Слід відмітити той факт, щодо означених змін спонукало рішення Вишого антикорупційного суду від 23.01.2024 року по адміністративній справі № 991/8725/23: «Разом з тим, законодавством не передбачено у межах вирішення цього адміністративного спору механізму відновлення порушеного права власності третіх осіб.

Задоволення позову щодо ТОВ «Альянс Холдинг» було б можливим, якби законом надавалось можливість компенсувати втрати права власності третіх непідсанкційних осіб.

Зокрема, одним з таких механізмів була б законодавча можливість суду стягувати 100% власності українського активу та за певних умов визнавати право власності за третіми особами пропорційно їх частки, що належить їм у іноземній юрисдикції.

До того ж, задоволення позову у цій частині, без наявного механізму відшкодування, призведе до того, що Shell доведеться відстоювати свої права у судових процесах проти України, які з великою ймовірністю компанія виграє, що призведе окрім додаткового навантаження на бюджет, ще й до надмірного обтяження добросовісного власника щодо захисту свого права.

В умовах воєнного стану держава Україна особливо прискіпливо має ставитися до можливого порушення права власності, оскільки це напряму пов'язане з інвестиціями в економіку, які у теперішніх реаліях є вкрай важливими, задля посилення економічної спроможності здійснювати захист територіальної цілісності України.

Не позбавлена держава Україна і права ініціювати кримінальне провадження стосовно ОСОБА_7. У випадку постановлення обвинувального вироку на підставі Європейської конвенції про міжнародну дійсність кримінальних вироків, за наявності підстав, майно відповідача, у тому числі корпоративні права, може бути конфісковано на території Королівства Нідерландів.

Підсумовуючи вищевикладене, суд дійшов до переконання, що у задоволенні позову в цій частині потрібно відмовити, задля недопущення порушення права власності третіх осіб, які не причетні до збройної агресії» [9].

На мою особисту думку, держава Україна повинна прагнути до встановлення системи, що гарантує правову захищеність усіх заінтересованих сторін, зокрема заставодержателів та непідсанкційних власників активів при застосуванні п. 1 статті 51 Закону України «Про санкції». На сьогоднішній день означених гарантій не має. Законопроект № 11195 від 22.04.2024 року на сьогоднішній день не прийнятий Верховною Радою України. Слід зазначити, що в означеному законопроекті відсутні чіткі та прозорі дії, які спрямовані на захист права власності громадян України та непідсанкційних власників активів. В іншому випадку державу Україна у випадку порушення права власності громадян України та юридичних осіб, очікують чисельні скарги до Європейського суду з прав людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Указ Президента України : Про введ. воєн. стану в Україні від 24.02.2024 р. № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
2. Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором : Постанова Верхов. Ради України від 27.01.2015 р. № 129-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2116-20#Text>.
3. «Про санкції». : Закону України від 14.08.2014 р. № 1644-VII : станом на 24 трав. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18/ed20220524#Text> (дата звернення: 29.02.2024).
4. Кодекс адміністративного судочинства : КОДЕКС від 06.07.2005 р. № 2747-IV : станом на 31 груд. 2023 р.
5. Справа «East/West Alliance Limited» проти України» : рішення від 02.06.2014 р. № № 19336/04. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_994#Text.
6. «Щокін проти України» : рішення від 14.01.2011 р. № № 37943/06. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_858#Text.
7. Рішення Європейського суду з прав людини від 21 червня 2016 року у справі «AIDulimi and Montana Management Inc. проти Швейцарії», скарга № 5809/08. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-189073&filename=CASE%20OF%20AL-DULIMI%20AND%20MONTANA%20MANAGEMENT%20INC.%20v.%20SWITZERLAND%20-%20%5BRussian%20translation%5D%20by%20Development%20of%20Legal%20Systems%20Publ.%20Co.pdf>.
8. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо механізму захисту права власності третіх осіб № 11195 від 22.04.2024. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44079>.
9. Мамченко Н. Давид Арахамія зареєстрував законопроект про відновлення прав третіх осіб у разі їх порушення при розгляді справ про застосування санкцій. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/299075-david-arakhamiya-zaregistriroval-zakonoproekt-o-vozbnovlenii-prav-tretikh-lits-v-sluchae-ikh-narusheniya-pri-rassmotrenii-del-o-primeneni-sanktsiy>.
10. Рішення Вищого антикорупційного суду у складі колегії суддів Ногачевського В.В. (головуючий), Галабали М.В., Крикливого В.В. від 23.01.2024 по справі № 991/8725/23. URL: <https://precedent.ua/>.